

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Viite: HE 74/2026 vp

- **Kielitaito, lukutaito ja perustaidot ovat työllistymisen edellytys.** Ilman näitä valmiuksia monen kotoutuja-asiakkaan siirtyä työelämään, työvoimakoulutukseen tai jatko-opintoihin vaikeutuu merkittävästi.
- **Esitys voi heikentää maahanmuuttajien työllistymistä.** Vapaan sivistystyön oppilaitokset tarjoavat matalan kynnyksen koulutusta erityisesti niille, jotka tarvitsevat perustaitojen vahvistamista ennen työmarkkinoille siirtymistä.
- **Toimivaa oppilaitosverkkoa tulee hyödyntää, ei heikentää.** Vapaan sivistystyön oppilaitoksilla on valmiit tilat, opettajat ja osaaminen kotoutumis-, kieli- ja lukutaitokoulutuksen järjestämiseen.
- **Esitystä ei tule hyväksyä ilman muutoksia.** Ennen päätöksentekoa on arvioitava aidosti vaikutukset työllistymiseen, sivistysalan työpaikkoihin, alueelliseen saavutettavuuteen sekä tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen.

1. Kotoutumisen työllisyysvaikutusten vahvistaminen edellyttää koulutuksellista perustaa

Sivista kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä kotoutumisen edistämisestä. Lausunnossamme keskitymme erityisesti esityksen vaikutuksiin kotoutumisen työllisyysvaikutuksiin, maahanmuuttajien koulutus- ja työllistymispolkuihin, työvoiman saatavuuteen, sivistysalan työpaikkoihin sekä koulutuksen yhdenvertaiseen saavutettavuuteen. Sivistysala ry:n tavoitteena on, että Suomi on parhaiten koulutettujen ihmisten hyvinvoiva, avoin ja vetovoimainen maa, jossa osaamisella ja luovuudella tehdään parempaa maailmaa.

Sivista pitää tärkeänä, että kotoutumisen uudistamisessa tavoitteena on vahvistaa maahanmuuttajien mahdollisuuksia päästä työelämään. **Tämä tavoite ei kuitenkaan toteudu, jos uudistus samalla heikentää niitä koulutuspalveluita, joiden kautta kielitaito, lukutaito, perustaidot ja jatko-opintovalmiudet rakentuvat.**

Sivista pitää esitystä vapaan sivistystyön kannalta erittäin ongelmallisena. **Kotoutumista, kielitaitoa ja lukutaitoa edistävä koulutus on koulutusta.** Sitä ei tule kaventaa vain työvoimapolitiittiseksi palveluksi tai hallinnolliseksi järjestämiskysymykseksi. Kielen oppiminen, lukutaito, perustaidot ja yhteiskuntaan kiinnittyminen ovat osa koulutusjärjestelmän ydintehtävää.

Työelämälähtöisyys ei saa tarkoittaa sitä, että kotoutumisen koulutuksellinen perusta kaventuu. Monen kotoutujan työllistymispolku on vaiheittainen. Ennen työelämään, työvoimakoulutukseen tai tutkintotavoitteiseen koulutukseen siirtymistä tarvitaan usein luku- ja kirjoitustaidon, suomen tai

ruotsin kielen, digitaitojen sekä yhteiskunnassa toimimisen perustaitojen vahvistamista. **Vapaan sivistystyön oppilaitokset ovat olleet tässä keskeinen osa koulutus- ja kotoutumispolkua.**

Suomessa on 64 yksityismuotoista kansanopistoa, 23 yksityistä kansalais- ja työväenopistoa, 15 yksityistä kesäyliopistoa ja 11 yksityistä opintokeskusta, joihin muutokset vaikuttavat suoraan tai epäsuorasti.

Vapaan sivistystyön koulutusta koskevien ratkaisujen tulee säilyä opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla, eikä toimivaa koulutusverkkoa tule heikentää siirtämällä rahoitusta kuntien peruspalvelujen valtionosuuksiin tavalla, joka vähentää oppilaitosten tosiasiallisia mahdollisuuksia järjestää kotoutumista ja lukutaitoa tukevaa koulutusta.

2. Esitys voi heikentää kotoutumisen työllisyysvaikutuksia

Hallituksen esityksen tavoitteena on vahvistaa kotoutumisen työelämälähtöisyyttä. Sivista pitää tavoitetta kannatettavana. **Tavoitetta ei kuitenkaan saavuteta siirtämällä koulutusta työvoimapalvelujen logiikkaan, jos samalla heikennetään niiden oppilaitosten toimintaedellytyksiä, jotka vahvistavat kotoutuja-asiakkaiden kielitaitoa, lukutaitoa, perustaitoja ja jatko-opintovalmiuksia.**

Jos koulutuspolut kapenevat vaarana on, että osa kotoutumispalvelut jäävät kotoutujan näkökulmasta entistä vaikeammin tavoitettavaksi. Tämä voi pidentää siirtymiä koulutukseen ja työelämään sekä heikentää uudistuksen työllisyysvaikutuksia.

Erityisesti luku- ja kirjoitustaidon sekä perustaitojen vahvistaminen on työllisyyspolitiikan kannalta olennaista. Henkilö, jolla ei ole riittävä kielitaitoa, lukutaitoa tai digitaalisia perustaitoja, ei useinkaan voi hyödyntää työvoimapalveluja, hakeutua ammatilliseen koulutukseen tai siirtyä työmarkkinoille täysipainoisesti.

On lyhytnäköistä heikentää olemassa olevaa koulutusverkkoa tilanteessa, jossa Suomen on pystyttävä vahvistamaan maahanmuuttajien osaamista, kielitaitoa ja työmarkkinoille kiinnittymistä nykyistä paremmin.

3. Esitys uhkaa vapaan sivistystyön koulutusverkkoa ja muuta koulutustarjontaa

Vapaan sivistystyön oppilaitokset ovat pitkään järjestäneet kotoutumista, kielitaitoa, lukutaitoa ja osallisuutta tukevaa koulutusta. **Esitys uhkaa heikentää useiden vapaan sivistystyön toimijoiden rahoituspohjaa merkittävästi ja samalla niiden mahdollisuuksia järjestää tätä koulutusta jatkossa.**

Merkille pantavaa on, että **vaikutukset eivät rajaudu vain kotoutumista ja kielitaitoa edistävään koulutukseen.** Monille vapaan sivistystyön oppilaitoksille tämä koulutus muodostaa olennaisen osan toiminnan kokonaisuudesta. Jos rahoitus poistuu tai heikkenee, vaikutukset voivat ulottua koko oppilaitoksen toimintaan ja kykyyn järjestää myös muuta vapaan sivistystyön koulutusta.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan toimialan kannalta olennaista on, että vaikutukset eivät rajaudu koulutusorganisaatioiden toimintaedellytyksiin. **Jos vapaan sivistystyön koulutusverkko heikkenee, seuraukset voivat näkyä myös kotoutuja-asiakkaiden työllistymisen edellytyksissä, alueellisessa palvelujen saatavuudessa ja sivistysalan henkilöstön työpaikoissa.**

Vapaan sivistystyön oppilaitosten muu koulutustarjonta vahvistaa laajan kohderyhmän osaamista, perustaitoja, jatko-opintovalmiuksia, osallisuutta ja työmarkkinoille kiinnittymistä. **Siksi niiden heikentyminen voi vähentää paitsi kotoutumisen myös laajemmin työllisyyspolitiikan vaikuttavuutta.**

Esitys voi myös katkaista maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden koulutuspolkuja. Vapaan sivistystyön lukutaitokoulutus vahvistaa niitä perustaitoja, joita opiskelija tarvitsee siirtyäkseen esimerkiksi aikuisten perusopetukseen, kotoutumiskoulutukseen tai oppivelvollisuuslain 5 §:ssä tarkoitettuun kansanopistokoulutukseen.

Arviomme mukaan esitys voi tarkoittaa **useiden satojen sivistysalan työpaikkojen menetystä** ja siten heikentää myös koulutuksen alueellista saavutettavuutta ja kymmenientuhansien suomalaisten mahdollisuuksia kouluttautua ja opiskella vapaan sivistystyön oppilaitoksissa.

Pahimmillaan esitys voi johtaa siihen, että **koulutuksen järjestäjien toimintaedellytykset heikkenevät ratkaisevasti, koulutusverkko supistuu ja vapaan sivistystyön koulutustarjonta vähenee.**

4. Muutosehdotuksemme hallituksen esitykseen

Sivista esittää, että työelämä- ja tasa-arvovaliokunta edellyttää hallintovaliokunnalle antamassaan lausunnossa vapaan sivistystyön aseman säilyttämistä nykyisellään kotoutumista, kielitaitoa ja lukutaitoa edistävässä koulutuksessa. Esitystä ei tule hyväksyä tältä osin ilman muutoksia. Mikäli vapaan sivistystyön asemaa ei voida turvata eduskuntakäsittelyssä, asia tulee palauttaa jatkovalmisteluun.

Vapaan sivistystyön oppilaitosten turvaaminen koulutuksen edellyttää, että vapaasta sivistystyöstä annetun lain 9 §:n 2 momenttia ei kumota, vaan kotoutumissuunnitelmaan sisältyvän vapaan sivistystyön koulutuksen erillinen valtionosuusperusta säilytetään. Kun 9 §:n 2 momentti säilytetään, tulee myös saman lain 10 §:ään ja 24 §:ään tehdä sitä vastaavat muutokset, jotta koulutuksen rahoitusperusta ja opiskelijalle maksuton asema säilyvät.

Lisäksi kotoutumislain 27 §:ää ja 30 §:ää tulee täsmentää siten, ettei kotoutumista, kielitaitoa ja lukutaitoa tukeva koulutus rajaudu käytännössä yksinomaan työvoimakoulutuksena järjestettäväksi koulutukseksi.

Kotoutumislain 30 §:ssä tulee säilyttää selkeä mahdollisuus tukea vapaan sivistystyön oppilaitoksissa järjestettävää omaehtoista koulutusta silloin, kun koulutus on sisällytetty kotoutumissuunnitelmaan ja se tukee kotoutuja-asiakkaan kotoutumista, kielitaidon kehittymistä, luku- ja kirjoitustaitoa, yhteiskunnassa tarvittavia perustaitoja tai työllistymistä. Nykyinen muotoilu jättää liikaa tulkinnanvaraa sen osalta, missä tilanteissa vapaan sivistystyön omaehtoinen koulutus voi olla työttömyysetuudella tuettavaa kotoutumislain mukaista opiskelua.

5. Työllisyys-, henkilöstö- ja yhdenvertaisuusvaikutukset on arvioitava ennen päätöksentekoa

Kotoutumisen uudistamisen tulee parantaa työllistymistä, ei kaventaa siihen johtavia koulutuspolkuja. Sivista katsoo esityksen sisältävän merkittävän riskin siitä, että hallinnollisen selkeyttämisen yhteydessä heikennetään juuri niitä kielen, lukutaidon ja perustaitojen koulutuspalveluja, joiden varaan vaikuttava kotoutuminen ja työelämään siirtyminen rakentuvat.

Sivista pitää välttämättömänä, että esityksen vaikutukset eri kotoutuja-asiakasryhmiin arvioidaan kattavammin kuin esityksessä on tehty.

Eriyistä huomiota tulee kiinnittää niihin henkilöihin, joiden koulutuspolku on hidas tai katkonainen, joiden luku- ja kirjoitustaito on puutteellinen tai joiden mahdollisuudet osallistua kokopäiväiseen työvoimakoulutukseen ovat rajalliset esimerkiksi perhetilanteen, elämäntilanteen, terveydentilan, aiemman koulutustaustan tai muun yksilöllisen syyn vuoksi.

Mikäli koulutustarjonta kapenee ja painopiste siirtyy voimakkaasti työvoimakoulutukseen, riskinä on, että osa kotoutujista jää palvelujen ulkopuolelle tai ohjautuu koulutukseen, joka ei vastaa heidän tosiasiallista osaamistasoaan. Tämä voi heikentää yhdenvertaisia mahdollisuuksia kotoutua, oppia kieltä, vahvistaa perustaitoja ja siirtyä työelämään.

Yhdenvertaisuuden kannalta on tärkeää varmistaa, että kotoutumista tukeva koulutus on saavutettavaa myös niille ryhmille, joiden työmarkkina-asema on valmiiksi heikompi. Koulutuspolkujen kaventuminen **voi lisätä eriarvoisuutta, jos eniten perustaitojen vahvistamista tarvitset henkilöt jäävät uudistuksen seurauksena heikoimpaan asemaan.**

Sivista korostaa, että **esityksen vaikutukset vapaan sivistystyön oppilaitosten rahoitukseen, koulutusverkkoon ja muuhun koulutustarjontaan tulee arvioida vielä ennen lain hyväksymistä.** Uudistusta ei tule toteuttaa tavalla, jolla on laajalle ulottuvia ja kauaskantoisia vaikutuksia vapaan sivistystyön koko toimintaan.

Lisäksi tulee arvioida, miten uudistus vaikuttaa sivistysalan työpaikkoihin ja oppilaitoksiin työnantajana. Jos esitys johtaa useiden satojen työpaikkojen menetykseen, sen vaikutus alan työllisyyteen on huomattava.

Helsingissä 7.5.2026

Sivistysala ry

Annakaisa Tikkinen, johtava asiantuntija, politiikka ja vaikuttaminen

Aleksi Sandroos, asiantuntija, politiikka ja vaikuttaminen, aleksi.sandroos@sivista.fi, p. +35840 082 6363